İBN-İ SUGDÎ (Ali bin Hüseyn)

Mâverâünnehr'de yetişen Hanefî mezhebi fıkıh âlimlerinden. Künyesi Ebü'l-Hüseyn olup ismi Ali bin Hüseyn bin Muhammed el-Kâdı es-Sugdî el-Hanefî'dir. İbn-i Sugdî Mâverâünnehr'de bulunan Sugd kasabasında doğdu. Doğum târihi kesin olarak bilinmemektedir. 461 (m. 1068) senesinde Buhârâ'da vefât etti.

İbn-i Sugdî'nin talebesi olan Şems-ül-e'imme es-Serahsî kendisinden "Es-Siyer el-Kebîr"i rivâyet etmiştir. Faziletli ve münâzarayı seven bir fıkıh âlimi olan İbn-i Sugdî, fetvâ makamına yükselince kendisine kadılık görevi verildi. Mâverâünnehr'de zamanın Hanefî mezhebi fıkıh mes'elelerinin danışıldığı tek âlim idi.

İbn-i Sugdî'nin yazdığı eserlerden ba'zıları şunlardır: 1. En-Nutafu fil-fetâvâ, 2. Şerhü edeb-ül-kâdî lil-Hassâf, 3. Şerhü Câmi'-il-kebîr, 4. Şerhü Siyer-il-kebîr.

En-Nutafu fil-fetâvâ isimli eserinde taharet bahsini şöyle anlatmaktadır:

Taharet (temizlik) iki türlüdür. Birincisi, ibâdet olan taharet, ikincisi necâsetten taharettir, ibâdet olan taharet de iki çeşittir. Birincisi, su ile olan taharettir ki, bu da abdest ve gusüldür ikincisi, toprak ile olandır ki, bu da teyemmümdür.

Abdestin farzı, Hanefî âlimlerine göre dörttür. Yüzü, kolları yıkamak, başın dörtte birini mesh etmek ve ayakları yıkamaktır, İmâm-ı Şafiî ve İmâm-ı Mâlik'e göre, bu farzlara ilâveten niyet ve tesmiye (Besmele çekmek)'de farzdır. Ahmed bin Hanbel ve İshâk bin Râheveyh'e göre ise, bu dört farza

ilâveten mazmaza (ağza su vermek) ve istinşak (burna su vermek)'de farzdır.

İbn-i Sugdî hazretleri Kitâb-ül-büyü kısmında buyuruyorlar ki:

Allahü teâlâ alış-verişi helâl, faizi haram kıldı. Faiz alıp vermekten nehy etti. Allahü teâlâ Kur'ân-ı kerîmde meâlen buyurdu ki:

> "Ey îmân edenler! Mallarınızı, aranızda bâtıl sebeblerle yemeyin. Ancak birbirinizden hoşnut olarak ticâret yolu ile olmak başka" (Nisa-29). Alışveriş mülk edinmedir. Mülk edinme iki çeşittir. Birincisi, eşyanın menfaatini mülk edinmektir. Meselâ, bir binayı kirâlıyarak bunun menfaati mülk edinilmiş olur. Eşyanın menfaati iki şekilde olur. Birincisi, bir bedel karşılığıdır. Kiralamak gibi. İkincisi, bedel karşılığı olmaksızın menfaati mülk edinmedir. Âriyet gibi (ödünç vermek), ikincisi ise, eşyanın kendisini mülk edinmektir. Eşyanın kendisi de iki şekilde mülk edinilir. Birincisi, bir bedel karşılığı mülk edinmedir. Meselâ, alış-veriş ile mülk edinmek gibi. İkincisi, bir bedel karşılığı olmayan mülk edinmedir. Mesela, hediye, sadaka, miras gibi.

Şu beş şey olmadıkça alış-veriş tamam olmaz: 1. Bir müşteri ile satıcı, bir mecliste icâb ve kabûlde ya'nî birisi şu kadar fiyata sattım, diğeri de şu kadar fiyata satın aldım demeleri, 2. Semen (bedel) bildirmeli. 3. Satılan malın bildirilmesi (teayyün etmesi). 4. Satılan malın kıymetli mal olması (Kıymetinin bir felsden ya'nî bir altın liranın kıymeti olan kâğıt lira adedinin onbeşte biri kadar kuruş değerinden aşağı olmamalı). 5. İcâb ve kabûlde bulunanların mebi ve semeni kabzetmeleri gerekir.

Alış-veriş iki kişi ile olur. Kişi kendi kendine alış-veriş yapamaz. Ancak, kendi çocuğunun ihtiyâcını kendi dükkânından alabilir. Yetimin vasîsi olanlar için de böyledir. Semen ve satın alınan mebinin sıfatını, cinsini v.b. özelliklerini bildirmek lâzımdır. Zîrâ satın alınan malda veya bedelde her türlü bilgisizlik, alış-verişi fesh eder. Satılık mal yedi türlü olur:

1. Hazır ve ayn ya'nî ta'yin edilmiştir. Satması sahihtir.

2. Hazır değildir. Fakat ta'yin edilmiştir ve teslimi mümkündür. Hududu bildirilen arsa gibi. Satması sahihtir.

3. Mülkdür. Fakat teslimi mümkün olmaz. Firari hayvanı, gayb olan eşyayı satmak bâtıldır.

4. Teslimi mümkün, fakat ayn değildir. Ya'nî müşteri tanımaz. Fâsiddir. Bir sürüden bir koyun satmak gibi. Teslimi mümkün, fakat zararlı olursa yine fâsiddir. Evin bir direğini satmak gibi.

5. Bir kimseye ödünç verilmiştir. Yalnız ona ve peşin satmak caiz olup, başkasına satmak fâsiddir.

6. Bir kimseye emânet, âriyet, yahud kira veya rehn, yahud sermâye olarak verilmiştir. O kimseye satmak caiz ise de, alıp tekrar teslim etmek lâzımdır.

7. Satılan mal, gasb veya hırsızlık yahud hıyânet sûreti ile müşteride bulunur. Bu müşteriye satılabilir, ikinci teslime ihtiyâç yoktur.

□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□

1) El-Fevâid-ül-behiyye sh. 121

2) Tabakât-üs-Seniyye cild-2, sh. 113

3) Tabakât-ül-fukahâ sh. 73

4) Brockelmann sup cild-1, sh. 637

5) Mu'cem-ül-müellifîn cild-7, sh. 79

6) Keşf-üz-zünûn sh. 46, 1004, 1014

7) El-Cevâhir-ül-mudiyye V.94-b

8) Esmâ-ül-müellifîn cild-1, sh. 691

9) En-Nutafu fil-fetâvâ (Süleymâniye Kütüphânesi Cârullah kısmı. No: 974)